

1591-ben Dobó Ferenc Kutassy János kanonoknak egy döntése ellen tiltakozott, aki Balassa Bálint és Dobó Krisztina ügyében neki kárt okozott.

A hiteleshelyi levéltár anyagában a Balassa-család több mint hatvan tagja fordul elő, elég talán megemlíteni a hasonló nevű grófot, aki nagynevű rokonát költőként is próbálta követni, rá egyedül húsz bejegyzés vonatkozik. A feleség, Dobó Krisztina 1579-ben testvérétől perelte Léva vára öt illető részét, s „Júlia” Losonczy Annaként, Ungnád Kristóf, majd gróf Forgách Zsigmond feleségéként 19 alkalommal fordul elő, utoljára egy évvel Balassi Bálint halála után, németdiósi malma eladását jegyezték be.

Balassi Bálint a költő – mint levelei aláírásából is láttuk: Balassiként és Balassaként is írta a nevét. A család szinte kizárólag a Balassa formát használta. A lényeg azonban nem a név, hanem a költészet.

Ortutay András

II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelemmé választása

A csaknem két háborús évtizedet záró Karlócai béke (1699) eredményeként radikális változások köszöntöttek be a hosszú időn át csataterképét mutató közép-európai térség életében. A Habsburgok felülkerekedése a hatalmi harcot vívó Törökországgal szemben, új politikai viszonyok létrejöttéhez teremtette meg az előfeltételeket. Az osztrákok jelentős közép- és délkelet-európai térnyerése ugyanis nem csupán azt jelentette, hogy az eddigi török befolyást Habsburg berendezkedés követte. Ennél jóval fontosabb, hogy a berendezkedő bécsi kormányzat kibontakozó abszolutisztikus rendszere szembekerült a Magyarországon és Erdélyben még virágkorát élő feudálisztikus állami berendezkedéssel, amely kedvezett az idejétmúlt politikai és társadalmi viszonyoknak. Ennek következtében a bécsi udvar szembe kellett nézzen a retrográd török rendszer negatív hatásaival, s kétirányú küzdelmet kellett folytatnia az általa képviselt progresszívebb jellegű társadalmi formáció meghonosításáért.¹ Erre jellemző, hogy az osztrák visszafoglaló háborúk alatt főleg a „paraszt népre igen súlyos terhek neheztedek, ugyanis hosszú háború folyt, nagy seregekkel, amelyeknek elpusztult országban kellett bázist és ellátást lenniük. A nép kemény követelésekkel találta magát szembe, és nem kevés bántalmazást kellett elszenvednie”.² A felszabadított területek lakosságának hangulatát kedvezőtlenül befolyásolta az a tény is, hogy Magyarországot a „felszabadítók” meghódított területként kezelték, s lakosságával mint foglalt területek ellenséges népességével bántak.

A közép-európai helyzet sorsának alakulását befolyásolta az a tény is, hogy a XVIII. század elején, a törökök kiűzése után a nemzetközi politikai viszonyok is gyökeresen megváltoztak. Az adott körülmények között a magyaroknak megszűnt a Habsburgok vagy a porta közötti választás lehetősége. Egyre erősebbé vált a meggyőződés, hogy a győztes Habsburgok képviselői nem is gondoltak a magyar területek önállóságának helyreállítására, s hogy az ország függetlenségét csakis a Béccsel szembeni harc útján lehet kivívni. Az osztrák-magyar viszonyt tovább súlyosbította, hogy a törökellenes háborúk befejezése után Bécs igyekezett az újonnan visszahódított területek gazdasági erőforrásait minden úton-módon kihasználni, hogy enyhítse a kincstárra nehezdedő nyomást. Az Erdélybe 1698-ban kirendelt kamarai bizottság – Thavonattal az élen – teljesen önhatalmúlag járt el az ország gazdasági kérdéseinek intézésénél.³

A Habsburg hódító politikára a különböző társadalmi erők eltérő módon próbáltak válaszolni. A magyarországi radikálisok, főleg a jobbagység az 1697. évi felkeléssel igyekezett

¹ *Kosári Domokos*: Magyarország a 17–18. század fordulóján – a régi és új határán. Századok, 1990. 127. old.

² *Kosári Domokos*: i.m. 131. old.

³ Magyar Országos Levéltár, Erd. Gub. Lvt. F.46. Politikai iratok, 1698. 28 b.n.

jobb belátásra bírni a Habsburg politikai és gazdasági tényezőket. Ez a kísérlet azonban teljes kudarccal végződött. A magyarországi és erdélyi nemesség a mind erősebbé váló Bécs-ellenes megnyilvánulásokat kezdetben jobbagyfelkelésnek minősítette.⁴ Ez volt a vélemény Bécsben is, s eleinte együttesen fordultak szembe az erősödő jobbagyszínezetű mozgalommal. Azonban rövid időn belül beigazolódott, hogy a kibontakozó kuruc mozgalom – s ezt követően a szélesedő Habsburg-ellenes küzdelem – olyan válsághelyzet, melyet több irányból ható, elmentéses erők idéztek elő. Vonatkozott ez az úgynevezett európai nagypolitika pozitív és negatív hatására, valamint a belső gazdasági és társadalmi kérdésekre egyaránt.⁵

A Habsburg-magyar viszony a XVIII. század kezdetével új fordulatot vett, miután Franciaország II. Károly spanyol király halála után elhatározta, hogy a Bourbonok jogaiért harcba száll a Habsburgokkal. Ez az elgondolás új perspektívát nyitott a magyar-Habsburg kapcsolatok alakulásában is. Rákóczi és a Béccsel elégedetlen magyar nemesség ugyanis lehetőséget látott egy Habsburg-birodalom ellenes politikai szövetség megteremtésére Franciaország, Lengyelország és a magyar ellenállás részvételével. Rákóczi ezzel a szövetséggel szeretne megindítani a harcot a magyar területek függetlenségének visszaállításáért, s ezért nem is tulajdonított nagyobb fontosságot a jelentkező népi szervezkedésnek, vagyis a népi kuruc mozgalomnak. A Habsburgok elleni szövetség megteremtésének gondolatától vezérelve 1700-ban felvette a kapcsolatot XIV. Lajos Franciaországával. 1700. november 1-én levelet mentesített a francia udvarba a magyar-francia szövetség megteremtése céljából. A bécsi hatóságok azonban 1701. április 18-án a Nagysárosi várkastélyban letartóztatták és Bécsújhelyre vitték Rákóczit, ahol Zrínyi Péter sorsa várt rá.⁶ Ugyanazon év őszén Rákóczinak sikerül börtönéből megszöknie és Lengyelországba menekülnie, ahol Bercsényi Miklóssal megkezdték a Habsburgokkal szembeni ellenállás szervezését. Hamar világossá vált, hogy Rákóczinak a Habsburg-ellenes szövetség létrehozására irányuló terve keresztülvihetetlen. Franciaország ugyanis anyagi jellegű segélynyújtáson túl nem volt hajlandó politikai és katonai együttműködésre.

A Habsburg-ellenes küzdelem szervezése 1703 tavaszától új formákat és tartalmat nyert. Amikor 1703 tavaszán a kuruc szervezkedés küldöttei megjelentek a lengyelországi Breznában, Rákóczinak és Bercsényinek döntenie kellett az eddigi francia-lengyel szövetségre építő tervük, illetve a magyar népi felkelés gondolatát szorgalmazó küldöttség javaslatai között. Ez utóbbi a széles alapokra támaszkodó népi felkelésben látta a Bécs-ellenes küzdelem sikerét.

Rákóczi kezdetben bizalmatlan volt a népi jellegű javaslattal szemben, ezért ellenőriztette a hazai mozgalom jellegét, méreteit, és végül elfogadta a népi küldöttség ajánlásait. Az erről szóló egyezség tartalmát az 1703. május 6-án Breznán várában kelt kiáltványban rögzítették.⁷ A kiáltvány elfogadásával *döntő fordulat állt be* Rákóczi eddigi politikai elképzeléseiben és a kuruc mozgalom jellegének alakulásában. A kiáltvány ugyanis történelmi jelentőségű feltételeket és kötelezettségeket szabott meg a Habsburg-ellenes küzdelemben résztvevő felek számára. Hangoztatta, hogy „országunk s hazánkhoz való szeretetünköt s kötelességünköt viseltetvén, minden igaz, haza szerető, országunk régi dicsőséges szabadságát óhajtó egyházi és világi, *nemes és nemtelen* fegyver viselő és otthon lakos, egy szóval minden rendű igaz magyarokat hazafiságukra intjük és kényszerítjük s kérjük, hogy a mint már Isten némelyeknek szíveket az hazáért felgerjesztette s egyben hozta, úgy ki ki édes hazája szabadsága, nemzete mellett az Isten és törvényünk ellen képtelenül hatalmaskodó, zaklató, portióztató, adóztató, nemesi szabadságunkat hatalmason foglaló s fogyató, becsületünköt tapodó, sónkat, kenyérünket elvevő, életünkön uralkodó s kegyetlenkedő birodalom ellen fogjon fegyvert...”⁸

A kiáltvány tehát minden társadalmi kategóriához szólott, a nemtelen jobbagyokkal bezárolag. Végeredményben kompromisszum születik, amely alapját jelenthette az ellenséggel szembeni közös fellépésnek. A kompromisszum azért jöhetett létre, mivel a nemesség tekintélyes része ugyancsak elégedetlen volt a bécsi kormányzattal, ugyanis annak részéről semmi

⁴ Rákóczi hadserege 1703–1711. Bp., 1976. 10. old.

⁵ Rákóczi Ferenc erdélyi hadserege. Kriterion-Polis, 1994. 5. old.

⁶ Köpeczi Béla – R. Várkonyi Ágnes: II. Rákóczi Ferenc. Bp., 1976.

⁷ *Esze Tamás*: II. Rákóczi Ferenc breznai kiáltványa. Századok, 1954. 314–315. old.

⁸ Rákóczi Hadserege 1703–1711. Bp., 1976. 17–18. old.

biztosíték nem mutatkozott a töröktől visszafoglalt magyar területek függetlenségének garantálására. Ez a kompromisszum vált a kuruc hadsereg 1703–1704-ben történt megszervezésének alapjává. Zavarólag hatott a brezáni kiáltvány értelmében tervezett felkelés megszervezésére, hogy a népi mozgalom szervezői – Esze Tamás és társai – nem respektálták az egyezséget, melyet Rákóczival kötöttek a felkelés szervezésére és elindítására vonatkozóan, s nem sokkal Tarpára való hazaérkezésük után, 1703. május 21-én, Rákóczi hozzájárulása nélkül kibontották a felkelés zászlaját. A kirobbant felkelés kezdeti szakaszában a dolgok spontánul, Rákóczi irányítása és ellenőrzése nélkül alakultak, különösen az erdélyi területeken. Rákóczi ugyanis kezdetben nem szándékozott az erdélyi térséget is bevonni a Habsburgok elleni küzdelembe. Azonban a már korábban kibontakozó kuruc mozgalom ide is kiterjedt, és itt, kezdeti szakaszában erősen népi jelleget is öltött. Erre a periódusra és főleg Erdélyre érvényesek Rákóczi szavai, amelyeket emlékirataiban jegyzett fel a felkelés kezdeti fázisával kapcsolatosan. Amint írja: „A táborba sereglett nép maga választotta vezéreit. Kanászok, gulyások, borbélyok, szabók parancsnoksága alá álltak, aszerint, hogy kinek a bátorságát tartották legtöbbször. Így jöttek tömegekben és bandákban. Veszélyes, sőt lehetetlen lett volna felváltani ezeket a tiszteket és nem is lehetett jobbakat találni a helyükre.”⁹

Az 1703 júniusában kibontakozó magyarországi Habsburg-ellenes felkelés után bizonyos változások állnak be az erdélyi viszonyok alakulásában. Rákóczi ugyanis nem terjesztette ki egyidejűleg a szabadságharcot Erdélyre is, valószínűleg azért, hogy szűkebb területre korlátozódjanak a Bécs-ellenes katonai műveletek. Azonban a népi erők forradalmi tevékenységének nem lehetett gátat vetni. Itt is komoly hatása volt a brezáni kiáltvány „nemes és nemtelen” hazafiakat harcra szólító sorainak. Az erdélyi állapotokra hatással volt az is, hogy 1703 őszén Magyarországról bejött Boné András és Orosz Pál kuruc csapatai november 10-én Boncidánál szétverték a Toroczkai István vezényelte székely csapatokat, akiknek egy része szetszaladt, más része kurucnak állott. Toroczkai István megadta magát, majd Rákóczi szolgálatába szegődött, s ő lett később egy időre az erdélyi kurucok parancsnoka.¹⁰

Rákóczi 1703 szeptemberében nem lépte át Erdély határát. Így bizonyos mértékig lassította annak bekapcsolódását a szabadságharcba. Főleg ez tette sajátossá és Magyarországtól eltérővé a kuruc szabadságharc társadalmi alapjainak, a nemzeti összefogásnak létrejöttét Erdélyben.

Minden jel arra mutat, hogy Rákóczi – az adott körülmények között – nem akart az erdélyi ügyekbe beavatkozni, nem akarta túlzottan lekötni magát, amint Pekriék szerették volna. Közölte az erdélyi urakkal, hogy ő katonaságot sem küld Erdélybe, ahol Thököly emberei rendetlenkednek, akiknek ő nem is parancsol.¹¹ Csak 1703. november 29-én adott ki Erdélynek is szóló pátenst, amelyben ösztönözte az erdélyiek mozgalmát,¹² de az ország politikai megszervezéséhez még nem fogott hozzá. A kortárs erdélyi arisztokrácia ismert tagja, Teleki Mihály nem véletlenül jegyzi meg Radvánszky Jánoshoz küldött levelében, hogy „a viszálykodás és egyenetlenség, hogy Erdélyben uralkodik, az való. Részemről szégyellem; annak orvoslója az Isten s kegyelmes urunk öngyásága, bizony dolog.”¹³

Az erdélyi nemesség jó részének s főleg a hangadó főnemesség vezetőinek: Toroczkai István, Pekri Lőrinc, Teleki Mihály, Mikes Mihály, Csáky László, Száva Mihály, Lázár Ferenc és másoknak csatlakozása a kuruc mozgalomhoz, maga után vonta a paraszt eredetű felkelő katonaság magatartásának változását is. Fokozatosan csökkent a feszültség a társadalom két pólusa között, tompult a kuruc hadsereg radikalizmusa. A hadsereg tisztikarában egyre több nemes kapott vezető beosztást, s fokozatosan az ő kezükbe ment át a felső irányítás. A népi eredetű parancsnokok jó része, kiket – Rákóczi szavai szerint – „a táborba sereglett nép maga választott”,¹⁴ lejjebb szorult a ranglétrán, s ugyanakkor erősödött a nemesi befolyás. Toroczkai

⁹ II Rákóczi Ferenc emlékiratai. Fordította Vas István. Bp., 1951. 49. old.

¹⁰ Várkonyi Ágnes: A Rákóczi-szabadságharc kibontakozása Erdélyben. (1703–1704. júl.) Századok, 1954. 1.sz. 47. old.

¹¹ Márki Sándor: II. Rákóczi Ferenc. Bp., 1907. I. 453. old.

¹² Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár. Fol. Hung. 1389. fasc. 31. fol. 289.

¹³ R. Kiss István: II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelemmé választása. Bp., 1906. 170. old.

¹⁴ II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai a magyarországi háborúról 1703-tól annak végéig. Bp., 1978. 310. old.

István, Pekri Lőrinc, Mikes Mihály, Teleki Mihály, Száva Mihály tábornoki vagy ezredesi ranggal az erdélyi kuruc egységek élére kerültek.¹⁵

Ezek a mind társadalmi, mind politikai vagy katonai tekintetben fontos változások bizonyos egyensúly-állapothoz vezettek a hadseregben. A paraszt eredetű katonák – főleg Rákóczi politikájának hatására – elfogadták a nemesség vezető szerepét, a nemesi vezetés pedig egyetértett azzal, hogy a katonának álló jobbágy és közvetlen családtagjai mentesüljenek a feudális szolgáltatásoktól. Ez a kompromisszum fontos szerepet játszott a hadsereg konszolidálásának folyamatában. A paraszt eredetű katonaság bízott abban, hogy Rákóczi ígérete garancia a feudális kötöttségek felszámolására.

1704-ben nagy vonalakban körvonalazódott az erdélyi kuruc haderő végső arculata, kialakultak azok a szervezeti formák és katonai formációk, amelyek a szabadságharc végéig fennmaradtak. Ennek ellenére Erdély a kuruc szabadságharc számára csak mellékhadiszínter maradt *katonai és politikai értelemben egyaránt*,¹⁶ de figyelemre méltó változásokkal. Ezek sorában a legfontosabb, hogy az 1704. január 28-án lezajlott holdvilági csatát követően, mikor is Gutí István vezetése alatt lévő erdélyi kuruc haderő Holdvilágnál súlyos vereséget szenvedett, a Rákóczi beleegyezésével Erdélybe küldött segélyhad – Toroczka István, Csáki László, Mikes Mihály, majd Pekri Lőrinc vezetésével – újabb lendületet adott a felkelésnek.¹⁷

Röviddel ezután, a székelyek 1704. március 14-én a hermányi táborból közzétették nagy jelentőségű kiáltványukat „a Barcaságon lévő hadak minden rendei” nevében, s összefogásra szólítottak a dühöngő Rabutin és az idegen elnyomás ellen. A hermányi táborban jelen voltak Háromszék, Csík, Gyergyó és Kászon fegyverre kelt rendjei, akik már kapcsolatba léptek Rákóczival is.¹⁸ Az itt lévő székelyek ereje nem volt elég ahhoz, hogy a barcasági program szellemében összefogja a Habsburg-ellenes erőket, de lendületet adott az itteni mozgalomnak. A Brassó külvárosáig hatoló székely felkelőket azonban Gráven ezredes 1704. április 13-án a feketealmi csatában feltartóztatta. Az egység hiányától szenvedő székely erőkben mind erősebbé vált a meggyőződés, hogy Erdély problémáját csakis Rákóczi fejedelemmé választása oldhatja meg. Több küldöttség kereste fel Rákóczit azzal a kéréssel, hogy vegye birtokába Erdélyt.¹⁹ Ezekkel a kísérletezésekkel egy időben konkrét lépések történtek Erdély szorosabb ellenőrzése alá vétele értelmében. Ez irányú törekvését sietteti az is, hogy sikertelen maradt a francia, lengyel és erdélyi szövetség létrehozását célzó Habsburg-ellenes kísérlete.²⁰

Rákóczi és környezete egyre határozottabban arra törekedett, hogy Erdély és Magyarország szorosabb összekapcsolásával erősebb Bécs-ellenes ütőerőt hozzon létre. Ennek érdekében több intézkedést fogantatosítottak 1704 tavaszán, Rádai Pállal az élen, kiépítették Erdély kancelláriáját, amely szoros kapcsolatokat tartott fenn a magyar kancelláriával, amelyen keresztül igyekezett figyelemmel kísérni az erdélyi ügyek alakulását is. Ugyanakkor Rákóczi Erdélybe küldte Radvánszky Jánost, akit formailag az itteni felkelők seregének összeírásával bízott meg, de valójában az erdélyi felkelők problémáinak minél aktívabb szemmel tartására használta. Anyjához, 1704. június 14-én írott levelében Radvánszky közli, hogy „a fejedelem parancsolatjából mai nap köletik indulnom Erdélybe”. Nem kis munka, „5 julii áll bé ottan az országgyűlés s talán fejedelmi választás is”. Kissé kedvetlen, hogy ő nem keresett ilyen megbízást, de urának kell teljesítse kívánságát.²¹

1704 első felében egyre gyakrabban találkozunk Erdély kérdésének előtérbe kerülésével, s ezzel összekapcsolódva jelenik meg Rákóczi fejedelemmé választásának ügye is. Az erdélyi hadak főparancsnoka, Pekri Lőrinc tábornok figyelmeztette Rákóczit, hogy jó volna, ha Erdélybe vonulna, mely elvész a sok nyomorúság között, ha késik bejönni. Pekri emlékeztette Rákóczit Erdély kritikus voltára, „mert ha a fejedelem előtt először, 1704. június 3-án talán

¹⁵ *Markó Árpád*: Az 1704. évi erdélyi kuruc hadjárat. Hadtörténelmi Közlemények, 1933. 175–200. old.

¹⁶ *Trocsányi Zsolt*: II. Rákóczi Ferenc erdélyi kormányzata. Rákóczi-tanulmányok. Bp., 1980. 117. old.

¹⁷ *Szadeczki Lajos*: A Rákóczi-forradalom Erdélyben. Erdélyi Múzeum 1900. 572. old.

¹⁸ *Csutak Vilmos*: Az utolsó gyulafehérvári nagygyűlés. Erdélyi Múzeum Egyesület vándorgyűlése Emlékkönyve. 1913. 33. old.

¹⁹ Erdély története, 1988. II. 899. old.

²⁰ *Trocsányi Zsolt*: II. Rákóczi Ferenc erdélyi kormányzata. In: Rákóczi-tanulmányok. Budapest, 1980. 114. old.

²¹ *R. Kiss István*: II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelemmé választása. Bp., 1906. 122. old. Adattár.

Torda, Kolozs és Doboka vármegyék követei vetették is fel egész erővel, ő (Pekri) ragadta meg az erdélyi fejedelemség helyreállítását és Rákóczi megválasztásának gondolatát”.²² Ezt a három vármegye küldötteinek és a solti táborban lévő erdélyieknek nevében beadott emlékiratban tette. „...Minden valószínűség szerint gróf Pekri Lőrinc, az udvarhelyszéki főkapitány, fehérmegyei főispán s most fejedelmi biztos indítványozta, hogy a nagy Rákóczi-család derék sarját, II. Rákóczi Ferencet lelkes örömmel, »telyes szívvel és szeretettel« Erdély fejedelmévé válasszák.”²³

Pekri Lőrinc törekvésére, hogy minél sikeresebbé váljék Rákóczi fejedelemmé választása, több síkon és alkalommal megfigyelhető. A legradikálisabb indítvány a fejedelem-választás kérdésében az volt, ami mindjárt a gyűlés első napján hangzott el – s amit ugyancsak Pekrinek tulajdonítanak –, hogy a rendek éljenek jogtalanul elvett, de győzelmeik által visszaszerzett szabad választási jogukkal, és az ausztriai ház törvénytelen uralma helyett válasszanak maguknak fejedelmet.²⁴ Egyes források szerint „Pekri fogadkozott, hogy a gyulafehérvári országgyűlésen magát Rákóczit választják meg, mert Erdélynek olyan okos, nagy és messzelátó fejedelemre van szüksége, akiért hálát adhassanak Istennek”²⁵

Hosszantartó előkészületek után végül mégis Rákóczi hívta össze az országgyűlést, 1704. június 5-i keltezésű meghívóval 1704. július 5-re Gyulafehérvárra.²⁶ A meglehetősen, ellentétes hangulat és Rabutin generális szigorú tilalma ellenére az erdélyi rendek nagy számban jelentek meg a gyűlésen. A vármegyék és székelyek mellett, Szében, Szászsebes és Brassó kivételével, a szászok is képviseltették magukat. A székelység külön sereggel jelent meg Gyulafehérváron, a várost nagy számban vették körül a parasztok, védő kordont szervezve egy nem várt támadás elhárítására.

Az országgyűlést nem sikerült vakvágányra vinnie a szebeni főkormányzók drasztikus fellépésének sem, amely főleg az erdélyi nemességet megfenyegette, hogy „...se magán, se közösség nevében, a Rákóczi uram levelére oda, ahova kívánja, gyűlésre menni senki se merészeljen, mert valaki elmegyjen, hitesse el magával, hogy publikáltatik, mint öfelsége rebelleise és minden jószágá vagy confiskáltatik, vagy telejességgel elpusztítottatik...”²⁷

A július 7. és 12. között lezajlott gyulafehérvári országgyűlés Rákóczit hosszas vita után Erdély fejedelmévé választotta. Amint emlékirataiban is feljegyzi: „Erdélyből jött futár hírül hozta, hogy e fejedelemség fejedelmének választottak Gyulafehérvárott, a fejedelmek székelyén, egyhangúan és a megfelelő formások megtartásával.”²⁸ Rákóczi ez alkalommal is megjegyzi, hogy ő nem óhajtotta a fejedelemséget, s nem is tart igényt rá. De kérte az urakat, Pekrit, Mikes Mihályt, Teleki Mihályt és Száva Mihályt, hogy Erdélyben csináljanak rendet, s vegyék kézbe az ország dolgainak irányítását.

Az országgyűlésen sok vita folyt a választási feltételek körül. Végül is a rendek javasolta huszonhét „conditio” helyett tizenkilencben állapodtak meg. Július 8-án megkezdődött a választás név szerinti szavazással, lelkes hangulatban, amely egyhangú döntéssel végződött.²⁹

Az országgyűlés a választás után küldöttségeket menesztett Rákóczihoz, hogy tudtára hozzák egyhangú szavazattal történt megválasztását, és meghívják Erdélybe. A követségben részt vett Pekri Lőrinc a vármegyék részéről, zabolai Mikes Mihály a székelyek részéről, Kolosvári Márton a szászok részéről és Somlyai Tordai István a részek oldaláról.

Rákóczi erdélyi megbízottja, Radvánszky János a választás lezajlása után, a július 9-i dátumot viselő levelében értesíti Rákóczit a fejedelem-választás eredményéről. Sorai szerint „ennek a hazának gyűlése be állván, első sessióban, tegnapi napon unanimes voce Nagyságodat legitimus fejedelminek Istennek tetszése szerint választotta, sokan könnyezvén örömeiben

²² R. Kiss István: Századok, 1906. 2–10. old.

²³ A háromszéki kuruc felkelés. Székely Nép, 1906. szept. 24. 58. sz.

²⁴ R. Kiss István: II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelemmé választása. Bp., 1906. 40. old.

²⁵ Márki Sándor: i.m. I. 452. old.

²⁶ U.o. I. 453–454. old.

²⁷ A háromszéki kuruc felkelés. Székely Nép, 1906. szept. 24. 58. sz.; R. Kiss István: II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelemmé választása. Bp., 1906. 126. old.

²⁸ II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai a magyarországi háborúról 1703-tól annak végéig. Bp., 1978. 339–340. old.

²⁹ R. Kiss István: i.m. 43. old.

dicsőséges fejedelmi elei boldog emlékezetire... most hadi solemnitással celebrálja az örvendetes napot »Te Deum laudamus«-sal...»³⁰

Bécs részéről Rabutin császári generális, az Erdélyben állomásozó Habsburg-csapatok parancsnoka tesz kísérletet, hogy meghíútsa Rákóczi megválasztását. Rabutin a választás után a Szebenbe húzódtott erdélyi gubernium tagjaival és az ide besorozott erdélyi urakkal tiltakozó okmányt szerkesztett, amelyben törvénytelennek minősíti az országgyűlés eljárását és Rákóczi megválasztását. Azonban ez a próbálkozás is eredménytelen maradt.³¹

Rákóczi eddigi álláspontján ellenben bizonyos változások figyelhetők meg. Továbbra sem tette magáévá a Gyulafehérvári diéta döntését, főleg hogy Erdélybe vonuljon mint választott fejedelem, de nem utasította el a fejedelmi titulust, és Erdélyben tevékenykedő megbízottja, Radvánszky János útján utasításokat adott az erdélyi problémák rendezését illetően. Továbbá figyelmeztette őt, hogy az erdélyi hadakat jó rendben tartsák, e hadak mustráját fejezzék be, hogy az erdélyi hadak állományáról pontos információkkal rendelkezzenek.³² Ezekben túlmenően Rákóczi komolyabb intézkedéseket is fogantatosított az erdélyi hadsereg ütőképességének fokozása érdekében. 1704. december 20-án tudatja Udvarhelyszékkal, hogy gróf Forgách Simont az erdélyi hadsereg fővezérévé nevezte ki. Forgách is közölte Udvarhelyszékkal s a székelyekkel, hogy „napról napra közelít az nemes országhoz”, s mielőtt beérkeznek, kívánta „a nemes székely natiof felhívni, hogy személy szerint kössenek fegyvert, insurgáljanak és táborba szálljanak”, hogy vele egyesülvén, egyszívvel-lélekkel együttműködhessenek.³³

Mivel a nemzetközi helyzet sem kedvezett a kuruc szabadságharc sorsának alakulására, Rákóczi az erdélyi és magyarországi erők hadműveleteinek szorosabb együttműködésére gondolt, s e célból szükségesnek tartotta saját politikai és katonai tevékenységének fokozását. Ehhez kedvező eszköznek tekintette az erdélyi fejedelmi hatalom közvetlen gyakorlását a fejedelmi méltóságba való személyes beiktatás útján. Rákóczi erre tett kísérletet 1705 novemberében, mikor hadseregével Erdélybe vonult, de 1705. november 11-én a szesztes zsbíói csata következtében próbálkozása kudarccal végződött. Végül az 1707 áprilisában tartott marosvásárhelyi országgyűlésen sor került Rákóczi személyes beiktatására az erdélyi fejedelmi hatalomba.

A fejedelmi hatalomba való beiktatásnak igazi célja a szabadságharc erőinek mozgosítása az erdélyi térségben és a kapcsolatok szorosabbá fűzése Magyarország és Erdély között. Ez világosan kitűnik a fejedelem erdélyi útjának megszervezéséből is. Rákóczi 1707 márciusában indult munkácsi várkastélyából Erdély felé. Március 23-án az erdélyiek a szilágysági Szamosudvarhelyen várták s a Partium határán fogadták díszes küldöttséggel az erdélyi arisztokrácia képviselőinek jelenlétében. A fejedelem Szamos-Udvarhelyről követeket menesztett előre Vásárhelyre Teleki Mihály vezetésével, hogy felügyeljék a fogadására tervezett előkészületeket.

Rákóczi és kísérete március 30-án érkezett Mezőbándra³⁴, ahol négy napon át a rendek képviselőivel a beiktatással kapcsolatos problémákat vitatta meg. A vita kiterjedt az akkori legfontosabb erdélyi kérdésekre, a beiktatás körülményeire s az ezekkel kapcsolatos álláspontok elemzésére. Rákóczi nem volt megelégedve a rendek magatartásával, a különböző nézőpontok jellegével, ahogyan azokat partnerei próbálták elfogadtatni. A partnerek közötti nézetkülönbség bizonyos kérdéseket odáig nőt, hogy Rákóczi kénytelen kijelenteni: „Elvalék határozva, hogy inkább visszafordulok, s a városba be se megyek, mintsem, hogy Apafi hitlevelét elfogadjam, amelynek több pontja ellenkezik a fejedelmi méltósággal.”³⁵ A konfliktus a Rákócziak hitlevelének elfogadásával oldódott fel.

Hiábavalónak bizonyult Rákóczi azon törekvése is, hogy meggyőzze az erdélyi rendek képviselőit, hogy Erdélyben katolikus püspökséget állítsanak fel.³⁶

³⁰ R. Kiss István: i.m. 149. old. Adattár

³¹ Szadeczki Lajos: A Rákóczi-forradalom Erdélyben. Erdélyi Múzeum, 1900. 572. old.

³² R. Kiss István: i.m. 180. old.; Trócsányi Zsolt: II. Rákóczi Ferenc erdélyi kormányzata. In: Rákóczi-tanulmányok. Bp., 1980. 115. old.

³³ Szadeczki Lajos: A Rákóczi-forradalom Erdélyben. Erdélyi Múzeum, 1900. 573. old.

³⁴ Márki Sándor: i. m. II. 597. old.

³⁵ Szadeczky Lajos: TF. Rákóczi Ferenc Erdélyben, Kolozsvár, 1907. 11 old.; Rákóczi Ferenc emlékiratai a magyar háborúról. 1703-tól annak végéig. Budapest, 1978. 389 old.

³⁶ Szadeczky Lajos: i. m. 12. old.